

Jüri Ant – 80

Ago Pajur*

Jüri Ant 1982. aastal. Foto: Tartu Ülikool

■ 4. augustil tähistas auväärset 80 aasta juubelit kauaaegne Tartu ülikooli õppejõud, ajaloodoktor Jüri Ant.

Jüri sündis napilt kuu enne Teise maailmasõja puhkemist Tartus Martin ja Leonore Anti peres. Tartlaseks sai ta end pidada vaid üürikest aega, sest perekond läks peagi sõjapakku isa noorusmaile Põltsamaa kandis. Üldharidust nõutas Jüri mitmes koolis. Tema koollitee algas Põltsamaal ning jätkus Arumetsa algkoolis ja Viljandis. 1954. aastal pöördus Jüri koos vanematega sünnilinna tagasi ja asus õppima Tartu 5. Keskkoolis. Tegemist oli tänase Tamme Gümnaasiumi eelkäijaga, mille vilistlaste hulka kuulub hulk silmapaistvaid teadlasi (Mart Ustav, Peeter Torop, Talis Bachmann, Hele Everaus, Mait Klaassen jt.).

Pärast küpsustunnistuse omandamist 1958. aastal astus Jüri Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonna ajaloo osakonda. Tema stuudiumiaastate peamiseks märksõnaks oli sula, mille ühe tulemina lõdvenesid parteilised ettekirjutused ja ideoloogilised dogmad ning paranes ajaloo uurimise seis, s. t. laienes uurimuste temaatika ja leevenesid uurijatele seatud piirangud. Ajaloo osakonna tudengite elu tegid põnevaks ka õppejõudude koosseisus toimunud muudatused. Vanemat põlvkonda esindasid omariiklusaastail kõrghariduse omandanud mehed (Julius Madisson, Voldemar Vaga, Jaan Konks), kellest nii mõnedki olid olnud vahepeal põlu all. Teisalt asusid tööle noored, 1950. aastail ülikooli lõpetanud ajaloolased (Helmut Piirimäe, Vilma Trummal, Märt Tánava, Sulev Vahtre), kellest mitmed tõusid edaspidi legendi staatusesse. Nende kahe rühma vahele jäid mõned Tartusse läkitatud Venemaa eestlased (Hilda Moosberg, Lydia Roots).

Oma esimesed ajaloolased uurimused – kursusetööd – pani Jüri kirja erinevate juhendajate (Sulev Vahtre, Linda Eringson, Ellen Plotnik, Marta Lõhmus) käe all. Kursusetööde kõrval sündinud auhinnatööd „Tartu komsomoliorganisatsioon aastail 1940–1950“ (1962, juhendaja Karl Siilivask) ja „Tartu progressiivse üliõpilaskonna fašismivastane võitlus 1930-ndail aastail“ (1963, Jaroslav Raid) vääristas ülikooli nõukogu esimese auhinnaga. Viimase põhjal valmis ka Jüri esimene trükivalgust näinud artikkel. See ilmus 1965. aastal ajalooringi väljaandes „Ajaloalaseid töid“, kus üllitati kokku üheksa lühiuurimust, mille autoriteks olid mitmed teisedki hiljem tuntust kogunud ajaloolased (Jaak Kangilaski, Mati Graf, Kaido Jaanson jt.).

Just tudengipõlves tegi Jüri algust maailmasõdadevahelise Eesti ajaloo uurimisega. Kuigi toona sai seda „kodanlik-natsionalistliku diktatuuri perioodiks“ sõimatud ajajärku käsitleda peaaegselt kommunistliku partei ja töölisliikumise vaatenurgast, võis loota, et jätkuv sula avab uusi uurimisvõimalusi. Vormiliselt spetsialiseerus Jüri NLKP ajalool, sisuliselt aga vasakliikumiste ajalool

* Ago Pajur (1962), PhD, Tartu Ülikool, humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, ajaloo ja arheoloogia instituut, Eesti ajaloo (uusima aja) dotsent, Ago.Pajur@ut.ee

Eesti Vabariigis. Tema diplomitöö „Eesti legaalne kommunistlik töölisajakirjandus 1925–1929“ juhendajaks sai EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudis (PAI) töötanud Abe Liebman, kelle uurimused keskendusid samuti 1920.–1930. aastatele.

Viieaastane studium pidanuks lõppema 1963. aasta suveks, kuid et mõned eksamid jäid veel sooritamata, siis pikendati Jüri õpinguid aasta võrra. Paralleelselt õpingute jätkamisega asus Jüri 1963. aasta novembrist tööle ülikooli NLKP ajaloo kateedri õppekabineti juhatajana. Diplomitöö kaitsmine juunis 1964 päädis hindega „väga hea“. Võttes arvesse sama kõrge hinnangu pälvinud varasemaid kursuse- ja auhinnaid, on põhjust pidada nende autorit asjatundlikuks ajaloolaseks. Sama väitis ülikooli lõpetamisel koostatud iseloomustus, milles rõhutati, et Jüri ilmutas „suurt huvi teadusliku töö vastu, esinedes korduvalt ettekannetega ajaloo ringis. Samuti kirjutas ta rea silmapaistvaid võistlusteid. Oli [– –] ÜTÜ [Üliõpilaste Teaduslik Ühing] nõukogu liige ja ühingu „Teadus“ lektor.“ Veelgi varem olid Jüri kalduvusele teadustöö suunas viidanud pedagoogilise praktika juhendajad: „Meie arvates on Jüri Andil märkimisväärsed võimed teaduslikuks tööks. Pedagoogilise tööga üldhariduslikus koolis tuleb toime, kuid oma võimetelt ja huvidelt sobib rohkem teoreetilisele alale.“

Ülikooli lõpudiplomiga omistati Jürile kvalifikatsioon: „ajalooteadlane, keskkooli ajalooõpetaja, spetsialist NLKP ajaloo alal“. Dekaan Karl Siilivask soovitas suunata Jüri tööle NLKP ajaloo kateedri õppekabineti juhataja kohale, s. t. samasse ametisse, kus ta juba töötaski. Kavatsuste teostumist lükkas aga edasi okupatsiooniar mee, mis nägi noores ajaloolases sobivat lisa Nõukogude Liidu „kahurilihale“. Kuu aega pärast ülikooli lõpetamist kutsuti Jüri ajateenistusse. Tõsi, ta pääses vaid 8 kuuga, vabanes 1965. aasta märtsi lõpus ja oli juba 19. aprillil tagasi ülikoolis, jätkuvalt NLKP ajaloo kateedri õppekabineti juhataja kohal.

Samast sügisest jätkas Jüri õpinguid aspirantuuris. Ehkki aspirantuur toimus TRÜ juures, kinnitati tema kandidaaditöö teema PAI-s, mille nõukogu koordineeris kogu uurimistööd partei ajaloo alal. Värske aspirant keskendus 1920. aastate teisel poolel Eesti Vabariigis ilmunud töölisajakirjandusele, arendades seeläbi edasi oma diplomitööd (juhendajaks oli jätkuvalt Abe Liebman). Dissertatsiooni („Legaalne revolutsiooniline töölisajakirjandus Eestis aastail 1926–1930“) kaitsmine leidis aset PAI teadusliku nõukogu ees 23. oktoobril 1969, oponentideks Karl Siilivask, Harald Saarniit ja Kalev Tammistu. Töö põhines nii uurimisobjektile enesel – ajakirjandusel – kui ka seni kasutamata arhiivianesel ning andis põhjaliku ülevaate vasakmeelsetest väljaannetest. Kuus aastat hiljem jõudis väitekirja põhisisu laia lugejaskonna ette monograafiana „Sõjariist kodanluse vastu“ (Eesti Raamat, 1975).

Pärast kandidaadikraadi omandamist jätkas Jüri tööd TRÜ NLKP ajaloo kateedris, esialgu õpetajana, hiljem vanemõpetajana ja dotsendina. NLKP ajaloo kateeder oli üks neljast nn. ühiskonnateaduste kateedrist, mis korraldasid kohustuslikke loengukursusi ja seminare kõigile üliõpilastele, sõltumata nende erialast. 1969/70. õppeaastal, mil Jüri õppejõuna tööd alustas, oli kateedris ametis kümme põhikohaga õppejõudu (sh. kaheksa teaduste kandidaati), 1982/83. õppeaastal, mil Jüri kateedrist lahkus, aga juba 16 õppejõudu (üks teaduste doktor ja 14 kandidaati). „Marksu-majas“ (Ülikooli 16) paiknenud kateedril ei olnud tudengite silmis hea renomee. Oli ju tegemist n.-ö. punase ainega ja pealegi veel sunduslikuga. Lisaks leidis kateedris mitmeid prosovalistlike vaadetega õppejõude, kelle väljaütlemised suutsid ebameeldivalt üllatada isegi nõukogude oludega hästi kohanenud üliõpilasi. Õnneks leidis seesuguste ajast ja arust tegelaste kõrval ka inimlikke inimesi, kes rääkisid küll samuti marksismist-leninismist ja komparteiist, kuid tegid seda paatoseta ja ainulise toesõna kuulutamiseta. Nende meeste leeri kuulus ka Jüri.

Loengute-seminaride pidamise kõrval tuli õppejõududel, nagu ikka, tegelda ka teadustööga, mille tulemused avaldusid monograafiate, koguteoste peatükkide ja artiklitena. Võimalused publitseerimiseks olid tänapäevastest ahtamad ja kõik kirjatööd pidid alustuseks läbima tsensuuri kitsa vära, kuid siiski reaalset olemas. Muu hulgas ilmusid Tartu Riikliku Ülikooli Toimetiste sarjas kogumikud „Tõid NLKP ajaloo alalt“. Kuigi nende üllitamine oli ebaregulaarne, jõuti 27 aastaga (1961–1988) anda välja 23 köidet. Paralleelselt ilmutas PAI sarja üldpealkirjaga „Tõid EKP ajaloo alalt“ (12 köidet aastail 1965–1987). Samuti ilmusid aeg-ajalt artiklite kogumikud ENSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi egiidi all.

Mõistagi kasutas neid üllitamisvõimalusi ka Jüri ning tänu sellele kujunes tema teaduslik produktioon vägagi märkimisväärses. Ühtlasi kinnistus üha kindlamalt tema uurimisperiod ja -tematika: vasakradikaalne liikumine ja ajakirjandus aastatel 1920–1940. Tänapäeval ei näi selline teema just ülearu atraktiivne, kuid Jüril õnnestus olla selles valdkonnas teerajaja rollis ning

tuua teaduskäibesse rohkesti kasutamata allikmaterjale ja nende põhjal tehtud järeldusi. Arhiivide ja raamatukogude erifondides avanes terve varjatud maailm, millest ei saanud küll kirjutada ja millest polnud mõistlik avalikult kõnelda, kuid mis ometigi rikastas uurijat ennast. 1980. aastal nägi trükivalgust Jüri teine monograafia, üsna tagasihoidliku mahu ja ajastuomase pealkirjaga „Demokraatia ja sotsialism – kommunistide lahutamatud võitlusemärgid“ (Eesti Raamat, 1980), mis kujutas enesest ettevalmistavat etappi doktoritöö koostamisel. Kommunistide ideid ja tegemisi käsitletud kirjutiste kõrval valmis veel üks raamat – „Tartu Põllutöömashinatega „Võit“: minevik ja tänapäev“ (Eesti Raamat, 1984). Tegemist oli tellimustööga tehase 100. aastapäeva tähistamiseks (tehase eelkäijaks loeti 1885. aastal asutatud Carl Julius Lesta lukksepa- ja kivilihvimistöökoda), mis sai teoks koostöös tehase tehnilise kontrolli osakonna juhataja Erich Asumäega.

23. septembril 1982 väitles Jüri end PAI nõukogu ees ajaloodoktoriks. Tema dissertatsiooni („Eestimaa Kommunistlik Partei võitluses töörahva ülddemokraatlike nõudmiste eest 1920–1940-ndatel aastatel“ / „Коммунистическая партия Эстонии в борьбе за общедемократические требования трудового народа в 1920–1940 гг.“) uurimisobjektiks oli EKP tegevus demokraatlike loosungite ja nõudmiste püstitamisel ja propageerimisel. Töö oponentideks olid professorid Karl Siilivask, Ilga Apine (Läti) ja Solomonas Atamukas (Leedu). Kaitsmine kulges edukalt ning kõrgem atestatsioonikomisjon Moskvas kinnitas omandatud ajaloodoktori kraadi.

Aasta hiljem toimus Jüri karjääris murrang – temast sai TRÜ ajalooteaduskonna NSV Liidu ajaloo kateedri professor ja peagi ka sama kateedri juhataja. Ajaloo-keeleteaduskond oli 1973. aastal jagatud kaheks: filoloogiateaduskonnaks ja ajalooteaduskonnaks. Viimase koosseisu kuulusid ajaloo, psühholoogia ja defektoloogia osakonnad. Ajaloo osakond omakorda hõlmas kahte kateedrit: NSV Liidu ajaloo kateeder ja üldajaloo kateeder. 1944. aastal loodud NSV Liidu ajaloo kateeder laienes märgatavalt stalinismi kõrgperioodil, neelates alla nii 1949. aastal likvideeritud Eesti ajaloo kateedri kui ka 1950. aastal tegevuse lõpetanud arheoloogia ja kunstiajaloo kateedrid. 1983. aastal juhatas NSV Liidu ajaloo kateedrit dotsent Hillar Palamets, kelle kõrval olid põhi kohaga ametis seitse õppejõudu: professor Sulev Vahre ning dotsendid Mart-Ivo Eller, Linda Eringson, Allan Liim, Arved Luts, Vilma Trummal ja Tiit Rosenberg.

Luban endale väikese kõrvalepõike mälestusteradadele, sest minu esimene kokkupuude Jüriaga sai teoks samuti 1983. aasta varasügisel. Oigupoolest eelnes kohtumisele paljutootav kuuldus: Jaroslav Raidi asemel hakkab NSV Liidu ajaloo sotsialismi perioodi lugema professor Jüri Ant. Ehkki tudengitena ei teadnud me uuest professorist midagi, tekitas uudis rõõmsat elevust, sest hullemaks ei saanud olukord NSV Liidu ajaloo õpetamisel kuidagi minna. Oli ju EKP Tartu linna-komitee I sekretäri kohalt ülikooli rüppe taandunud dotsent Raidi näol tegemist tõelise „stalinismi rudimendiga“, vanameelse, prostalinistlikult häälestatud õppejõuga, kelle loengud polnud mitte üksnes tapvalt igavad, vaid veelgi tapvamad oma ideoloogiliselt suunitlusest. Tema seisukohad mõjusid isegi stagnatsioonija haripunktil anakronistlikena. Kuigi kõrgendatud ootused lõpevad pahatihti pettumisega, läks sedapuhku teisiti. Jüri loengud olid Raidi omadega võrreldes sootuks teist masti ja mõjusid värsket tuulepuhanguna. Loomulikult ei olnud need kuidagi „riigivastased“ ega kaldunud kuigivõrd kõrvale „parteilisest põhiliinist“, ent ometi oli tunda, et uus professor pole takerdunud dogmadesse ega kaanonitesse, vaid teab märksa enam ametlikesse ajalookäsitlustesse raiutust ning on valmis pakkuma mõtlemisainet tudengitelegi. Lisaks olid tema loengud varasematest tunduvalt elavamad ja andsid tunnistust asjaolust, et lektor valdab loengupidamise kunsti. Nii asendus NSV Liidu ajaloo kursuses „Raidi aeg“ „Andi ajaga“.

Tagantjärele tundub, nagu oleksin juba pärast esimest loengut pöördunud Jüri poole küsimusega, kas ta oleks nõus juhendama minu kursusetööd, avaldades soovi, et see võiks seonduda Eesti Vabariigi kaitsevähkaga. Ei kujuta ette, et keegi teine toona „kodanliku Eesti“ ajalooa tegelenud õppejõududest võtnuks säärast soovi kuulda. Kuid Jüri osutus vastutulelikuks ja pakkus, et võiksin kirjutada töö Eesti erakondade suhtumisest riigikaitse küsimustesse. Jüri ise oli sarnase probleematikaga varasemates uurimustes kokku puutunud, mistõttu sain temalt hulga häid juhatusi ja soovitusi, kõnelemata sissepääsuloast ülikooli raamatukogu erihoiuosakonda. Ja nii valmisidki Jüri juhendamisel kaks kursuse- ja seejärel diplomitöö. Kuid meie õpilase-õpetaja suhe ei katkenud ka hiljem, kui Jüri oli minu magistri- ja doktoritöö juhendajaks. Selle eest veel tagantjärele suurim tänu ja sügav kummardus!

Naastes faktide manu, tuleb rõhutada, et tulek NLKP ajaloo kateedrist ajaloo osakonda kunes Jüri edasises töös otsustavaks. Ta jäi oma ametikohale enam kui 20 aastaks, ehkki riikliku iseseisvuse taastamisega kaasnesid mitmed reformid ülikooliski. Juba 1. aprillist 1989 lõi NSV Liidu

ajaloo kateedrist lahku Eesti ajaloo kateeder, taastades oma varasema iseolemise. Peagi lahkusid ka arheoloogid, etnograafid ja kunstiajaloolased. NSV Liidu ajaloo kateedrist sai esialgu NSV Liidu rahvaste ajaloo kateeder ja seejärel lähiajaloo kateeder. Senine ajalooteaduskond muutus filosoofiateaduskonna ajaloo-osakonnaks ning kateedrid asendusid õppetoolidega.

Seoses ümberkorraldustega muutus korduvalt ka Jüri ametinimetused, kuid mitte tema töö sisu. Kuni emeriteerumiseni 2004. aastal jätkas Jüri nii ajaloo uurimist kui ka tulevaste ajaloolaste ettevalmistamist. Ta luges mitmeid erialakursusi ja juhendas seminare ning tema juhendamisel valmisid arvukad seminari- ja lõputööd, samuti magistri- ja doktoriväitekirjad. Lisaks oli ta aastail 1991–1995 ajaloolaste doktoritööde kaitsmise nõukogu esimees. Veelgi silmapaistvamat osa etendas Jüri neil aastail aga ajaloo uurimises ja populariseerimises. Ta oli esimeste seas, kes tõestas, et vaatamata pool sajandit kestnud okupatsioonile olid Eesti ajaloolased valmis võõrvõimude poolt pea peale pööratud ajaloo uuesti jalgele tõstma.

Muu hulgas esines Jüri koos teiste Eesti 20. sajandi ajaloo uurimisele pühendunud ajaloolastega (Heino Arumäe, Ants Ruusmann, Evald Laasi, Hannes Valter jt.) 18. veebruaril 1988 ülikooli aulas peetud esinduslikul teaduskonverentsil „Eesti ajaloo probleemidest 1917–1940“. Tuletagem meelde, et tegemist oli ärevate aegadega. Vaid paar nädalat varem oli Tartu rahulepingu aastapäeva tähistamine viinud kurikuulsalt vastasseisuni miilitsaüksusega. Nüüd oli aga lähenemas Eesti Vabariigi 70. aastapäev, mille avalikku pühitsemist parteiline ladvik kõigi vahenditega takistada püüdis.

Kuu aega hiljem, märtsiküüditamise aastapäeva eel avaldasid ajalehed Eesti Telegraafiagentuuri firmamärki kandnud kirjatüki „Klassivõitlus Eestis 1940–1950-ndail aastail“, mis õigustas küüditamist Eestis väidetavalt toimunud klassivõitlusega („kulaklik terror ja banditism“), mis takistanud põllumajanduse kollektiviseerimist. Kirjutis tekitas laialdast nõrdimust ja vastuseks avaldas ajaleht Edasi 21 Tartu haritlase (peaasjalikult ülikooli õppejõud) protesti „Avalik kiri ETA-le ja veel mõnele tundmatule“, mille allkirjastajate (Mihhail Bronštein, Mart Kadastik, Marju Lauristin, Herbert Ligi, Juhan Peegel, Hans Trass jt.) hulgas oli ka Jüri. Mõni nädal hiljem ilmus Edasis Jüri artikkel „Veel kord klassivõitlusest ja ajaloo „valgetest laikudest“ Eestis“. Samal aastal ilmus Jürilt mitu uuenduslikku kirjutist erinevates väljaannetes (Eesti Kommunist, Aja Puls, Tallinn) ning valmisid endise kolleegiga professor Lembit Raidiga kahasse artiklid EK(b)P Keskkomitee VIII pleenumist 1950. aastal.

Kuigi Molotovi-Ribbentropi pakti salaprotokollid ja 1939.–1940. aasta sündmustik tõusid päevakorrale juba Hirvepargi miitingul, mõistis Eesti NSV tippjuhtkond selle probleemistikuga tegelemise vajadust alles kaks aastat hiljem. 20. juulil 1989 moodustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium komisjoni 1940. aastal Eestis toimunud sündmustele ajaloolis-õigusliku hinnangu väljatöötamiseks. 19-liikmelise komisjoni esimeheks nimetati ENSV Teaduste Akadeemia asepresident Arno Kõörna. Ajaloolaste esindajatena kaasati ajaloo instituudist Eerik-Juhan Truuväli, PAI-st Harry Roots ja TRÜ-st Jüri (ajaloolaseharidusega liikmeid oli komisjonis teisi, nt. Lennart Meri ja Edgar Savisaar). Komisjon koostas ajaloolise öiendi 1940. aasta sündmuste kohta, seadis kokku sellele lisanduva dokumentidekogu ning formuleeris otsuse, milles öeldi selgelt, et Eesti lülitamine NSV Liidu koosseisu polnud õiguspärane; ühtlasi kvalifitseeriti Kremli juhtkonna aktsioonid agressiooniks, okupatsiooniks ja anneksiooniks. Komisjoni seisukohtadest lähtus ka ülemnõukogu samsisuline hinnang.

Küllap innustas komisjonis osalemine Jüri huvi Teise maailmasõja algusaastate vastu, sest järgnevalt lõi ta aktiivselt kaasa mitmetes ajaloolaste vestlusringides, avaldas artikleid ajakirjanduses ning oli tegev Heino Arumäe eestvedamisel valminud dokumentidekogumiku „Baasidelepingust anneksioonini: Dokumente ja materjale“ (Periodika, 1991) ettevalmistamisel. See huvi päädis järjekordse monograafiaga: „Eesti 1939–1941: Rahvast, valitsemisest, saatusest“ (Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 1999).

Juba märksa varem oli näinud aga trükivalgust raamat „Eesti 1920. Iseseisvuse esimene rahuaasta“ (Olion, 1990), mis oli Jüri Anti tõstnud kindlalt Eesti Vabariigi sisepoliitika parimate tundjate hulka. Pilku püüdis juba raamatu välisilme – sinimustvalge värvikombinatsioon ja esikaanele paigutatud Eesti riigivapp. Sisult oli tegemist kõrgetasemelise ja väga mitmekülgse sissevaatega Vabadussõja-järgse Eesti ajalukku. Õigupoolest oli see esimene avalikkuseni jõudnud teaduskäsitus, mis vaatles Eesti Vabariiki viha ja eelarvamusega. Kusjuures Eesti Vabariik oli raamatu ilmumise ajal alles taastamata.

Ehkki ei täitunud mõne kolleegi pisut irooniline oletus, et sellele teosele järgneb veel vähemalt 20 samalaadset (Eesti 1921, Eesti 1922 jne.), jätkas Jüri tööpoolest Eesti Vabariigi ajaloo uurimist,

keskendudes eeskätt sisepoliitikale. Tema eestvedamisel, koostamisel ja toimetamisel ilmusid artiklite kogumikud „Tundmatu Eesti Vabariik“ (Jaan Tõnissoni Instituut, 1993), „Kas nad lahkusid Moskva rongiga? 1. detsember 1924: Artikleid ja dokumente“ (Koolibri, 1996) ja „Kaks algust. Eesti Vabariik – 1920. ja 1990. aastad“ (Eesti Riigiarhiiv, 1998) ning dokumentide kogumikud (nende valmimisel oli võtmeroll Eeri Kesselil) „Eesti Vabariigi sisepoliitika 1918–1920“ (Rahvusarhiiv, 1999) ja „Eesti Vabariigi sisepoliitika 1921–1929“ (Rahvusarhiiv, 2002).

Jüri ei jäänud ükskõikseks ka Eesti üldhariduskoole vaevava probleemi – puudusid uutesse oludesse sobilikud ajalooõpikud – suhtes ning osales õppekirjanduse koostamisel. Tema kirjutatud olid Eesti Vabariigi sisepoliitikast kõnelenud peatükid raamatutes „Eesti ajalugu: Konspektiivne õppematerjal keskkoolile“ (Valgus, 1989) ja „Eesti ajalugu ärkamisajast kuni tänapäevani“ (Koolibri, 1992). Samuti lõi ta kaasa 20. sajandi maailmaajaloo õpikute – „Üldajalugu: XX sajandi algusest kuni 1938: õpik X klassile“ (Koolibri, 1992) ja „Lähiajalugu: õpik XII klassile“ (Argo, 2000, 2003) – kokkuseadmisel, avades nendes Nõukogude Liidu ajaloo küsimusi.

Märkimisväärse panuse andis Jüri mitmete koguteoste valmimisse, nagu „Eesti ajalugu VI: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni“ (Ilmamaa, 2005), „Universitas Tartuensis 1632–2007“ (Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007), „Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur“ (Koolibri, 2007) ja „Sõja ja rahu vahel II. Esimene punane aasta“ (S-Keskus, 2010). Pikemaid ja lühemaid artikleid avaldas ta erinevates väljaannetes. Suur osa neist üllitati aastail 1988–1997 Tartus ilmunud ajalooajakirjas Kleio ja selle järeltulijas Ajalooline Ajakiri, kuid märkimisväärse panuse andis Jüri ka ajakirja Tuna algusaastatel. Samuti jõudsid tema kirjatööd mitmete teiste perioodiliste väljaannete veergudele, nagu Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat, Tartu Ülikooli Ajaloo Küsimused, Eesti Teaduste Akadeemia Toimetised, Riigikogu Toimetised, Akadeemia, Vikerkaar jt.

2007. aasta iseseisvuspäeva eel kuulutas Riigikantselei välja stipendiumi Eesti riigijuhtide elulugude uurimiseks. Huvi oli suur ja kokku esitati koguni seitse taotlust. Paraku osutus esimene valik ebaõnnestunuks ja oodatud monograafia on tänini ilmumata. Järgmisel aastal esitati konkursile neli avaldust ning sedapuhku langes valik Jüri kasuks, kes võttis endale kohustuse koostada August Rei biograafia. Elulugude uurimise kogemus oli Jüril olemas juba Nõukogude ajast, mil ta muu hulgas vahendas, kommenteeris ja varustas järelsõnaga Harald Habermanni mälestusteraamatu „Tagasivaatamisi“ (Eesti Raamat, 1988). Mõningal määral tegeles ta üksikisikute saatusega ka pärast omariikluse taastamist, kirjutades eessõna Ernst Kirsi memuaaridele „Kord olin ma röövlite päalik...“ (Olion, 1996) ja koos Rein Marandiga järelsõna William Tomingase raamatule „Mälestused. Vaikiv ajastu Eestis“ (Olion, 1992). Kuid peamiseks eelduseks oli mõistagi Eesti Vabariigi sisepoliitika väga põhjalik tundmine. Neli aastat hiljem, 22. juunil 2012 leidis Stenbocki majas aset pidulik sündmus – raamatu „August Rei – Eesti riigimees, poliitik, diplomaat“ (Rahvusarhiiv, 2012) esitlus. Ehkki ülesanne ei olnud lihtsate killast – lõi ju August Rei Eesti poliitikas aktiivselt kaasa ligi 60 aasta jooksul –, tuli Jüri endale võetud kohustuse ja seatud ülesannetega edukalt toime. Esimene Eesti Vabariigi riigivanemale pühendatud elulooraamat leidis heatahtlikku vastuvõttu ja pälvis tähelepanu nii ajaloolaste kui laiema lugejaskonna seas. Omamoodi järjeloona telliti Jürilt järelsõna August Rei memuaaride uustrükile „Mälestusi tormiselt teelt“ (Eesti Päevaleht, 2010).

Kuidas küll võtta kokku Jüri senine elu, millest julgelt $\frac{3}{4}$ on olnud pühendatud Eesti 20. sajandi ajaloo uurimisele ja noorte ajaloolaste õpetamisele-kasvatamisele? Kindlasti on selles olnud nii õige keerulisi aegu kui ka enam või vähem vaba hingamise ruumi, nii pealesunnitud kui ka heal meelel vastu võetud kohustusi, kuid kõige kiuste on Jüri ikka jäänud kindlaks valitud elukutsele ja kutsumusele ning andnud seeläbi hindamatu panuse Eesti Vabariigi poliitilise ajaloo uurimisse. Suur tänu Sulle, Jüri, ning jaksu, jõudu ja tervist paljudeks aastateks!